देश्यागमे।
"अमावास्यामर्द्धरात्रे दक्षिणां पूजयेत्पराम्।
कुलऋक्षे च यः कुर्य्यात् स गच्छेच्छिवसन्निधिम्॥
तुलायां भौमवारे च अमावास्या यदा भवेत्।
तिथिः सापि महापुण्या शिवेन परिकीर्त्तिता॥
वर्षेयतुर्भिर्यत् पुण्यं विधिवत् पूज्य चण्डिकाम्
तत्फलं लभते वीर अमावास्यां निशार्द्धके॥"
कालीकुलतन्त्रे।
"निशार्द्धे पूजयेद्देवीं श्मशानालयवासिनीम्॥"
इति॥
मालिनीतन्त्रे।
"एतत्सम्यावयेणैव अर्द्धरात्रौ तु वन्दना।"
महारात्रावपि तथा कार्य्या देशिकसत्तमैः॥"*
स्वापकालो यथा,—
श्रीदेव्युवाच।
"देवदेव महादेव संसारार्णवतारक।
देवतायाः स्वापकालं कथयस्व दयानिधे॥
श्रीशिव उवाच।
चतुर्दण्डात् परं देवि रात्रेः प्रथमयामकः।
स्वापकालस्तु कथितः पूजानर्थफलप्रदा।
पूजा होमस्तोत्रनती जाग्रत्काले प्रशस्यते॥"
इति कालीकुलामृततन्त्रे॥*॥
"समुद्रमथने देवि देवासुरगणाः पुरा।
नाराध्य त्वां प्रमथ्योयुरतस्त्वं विषरूपिणी॥
आविर्भूता महाकाली ब्रह्माण्डनाशनाशिनी।
तद्दृष्ट्वा देवा दैत्याश्च भीता मां शरणं गताः॥
तेषामपि भयं दृष्ट्वा भीतोऽहं विषमन्निधौ।
गत्वा ध्यानपरो भूत्वा विषं पातुं समारभे॥
पूर्व्वोक्ता या महाविद्या आविर्भूता च मे
हृदि।
तुलां कृष्णां निशार्द्धे च देवदानवनिद्रिते॥
मनुष्यपशुपक्षादौ निद्रिते चान्यजन्तुषु।
तस्मिन् काले मया पूज्या इन्द्रेणाप्यसुरेण तु॥
देव्युवाच।
कुत्र काले त्वया पूज्या इन्द्रेणाप्यसुरेण च॥
महादेव उवाच।
अर्द्धरात्रामुहूर्त्ते च मया चेन्द्रेण पूजिता।
ततो मुहूर्त्ते संपूज्या वीरेणाप्यसुरेण च॥
अत आद्यः पाशवः स्यात् वैरः शेषः प्रकीर्त्तितः।
स्वायम्भुवेन मनुना मर्त्तो तेन प्रपूजिता॥"
इति गोप्यगोपनलीलागमे ६ पटलः॥*॥
कालीकुलसर्व्वस्वे।
"निशार्द्धे सा तिथिर्नास्ति तदूर्द्धं भूतसंयुता।
तदापि पूजयेद्देवीं भूतयुक्तां न लङ्घयेदिति॥"
अथ रक्षाकालीपूजाप्रमाणम्। उत्तरकामाख्यातन्त्रे।
"मारीभये समायाते दुर्भिक्षभयपीड़िते।
पूजयेत् परया भक्त्या कालीं कालविनाशिनीम्॥
रक्षणात् सर्व्वभूतानां रक्षाकालीति सा
स्मृता॥"
ज्ञानार्णवे।
"सर्व्वविघ्नोपशान्त्यर्थं रक्षाकालीं प्रपूजयेत्।
शनिमङ्गलवारे च प्रदोषे पूजयेत् शिवाम्॥
चतुर्द्दश्याममायां वा नवम्यामष्टमीतिथौ।
पूजनात् वरदा काली यथेप्सितफलप्रदा॥"
कालीकुलसर्व्वस्वे।
"निशामुखे महेशानी काली रक्षार्थमादरात्
पूजनीया नृभिः सर्व्वैरुपचारसमन्विते।
वित्तशाठ्यं न कर्त्तव्यं यथाविभवविस्तरैः॥"
निरुत्तरतन्त्रे।
"बलिदानन्तु विधिवत् मधुभिः पायसेन च।
पूपैर्म्मोदकसंघैश्च पृथुकैः श्रीफलैरपि॥
नानाफलैः शाकसूपैः पञ्चतत्त्वैर्महेश्वरीम्।
पूजयेद्विघ्नशान्त्यर्थं कालीं रक्षाविधायिनीम्॥
प्रदोषसमये पूजा कर्त्तव्या भूतिमिच्छता।
रात्रौ विसर्ज्जनं कार्य्यं क्रीड़ाकौतुकमङ्गलैः॥
भैरवतन्त्रे।
"अथ वक्ष्ये महेशानि घोरे मारीभये तथा।
औत्पातिके च दुर्भिक्षे युद्धे राष्ट्रभयागते।
पूजां कुर्य्यात् महाकाल्या रक्षार्थं पञ्चपर्व्वसु॥
प्रदोषकाले संपूज्य निशायान्तु विसर्ज्जयेत्।
मुहूर्त्तहितयं कालः प्रदोषोऽस्तमयात्ततः॥",
तन्त्रान्तरे।
"निशामुखे महाकालीं महामारीभये शिवाम्
कालीं त्रैलोक्यरक्षार्थं पूजयेत् रक्षणात्मिकाम्॥"*॥
अथ फलहारीपूजाप्रमाणम्।
"मधुमासे सिताष्टम्यां वैशाखत्रितयेऽहनि।
पौर्णमास्यां तथा ज्येष्ठे अमायाञ्च महेश्वरि॥"
इत्यादि।
"आमायां कार्त्तिके चैव नवम्यां शुक्लपक्षके।"
इति कात्यायनीतन्त्रे ७८ पटलः॥
"ज्येष्ठे मासि तथामायां सफल कालिकार्च्चनम्।"
इत्युत्तरकामाख्यातन्त्रे ११ पटलः॥
"ज्येष्ठे मासि अमायां वै मध्यरात्रे महेश्वरि।
पूजयेत् कालिकां देवीं नानाद्रव्योपहारकैः॥
तत्रैव सितपक्षे तु पञ्चदश्यां निशार्द्धके।
पूजयेच्च फलैर्लक्षैः शक्तितो वापि कालिकाम्॥"
इति मायातन्त्रे २७ पटलः॥
अथ रटन्तीपूजाप्रमाणम्।
"माघे मास्यसिते पक्षे रटन्त्याख्या चतुर्द्दशी।
तस्यां निशार्द्धसमये पूजयेन्मुण्डमालिनीम्॥"
इति मायातन्त्रे १७ पटलः॥
"मकरस्थे रवौ कृष्णचतुर्द्दश्यां निशार्द्धके।
पूजयेद्दक्षिणां कालीं धर्म्मकामार्थसिद्धये॥"
इत्युत्तरकामाख्यातन्त्रे ८ पटलः॥
श्यामाकः, पुं, (श्यामं श्यामवर्णमकतीति। अक गतौ + अण्।) तृणधान्यभेदः। शामा इति भाषा। तत्पर्य्यायः। श्यामकः २ श्यामः ३ त्रिबीजः ४ अविप्रियः ५ सुकुमारः ६ राजधान्यम् ७ तृणबीजोत्तमः ८। अस्य गुणाः। मधुरत्वम्। तिक्तत्वम्। कषायत्वम्। लघुत्वम्। शीतलत्वम्। वातकारित्वम्। कफपित्तव्रणदोषनाशित्वम्। सुग्राहित्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥ अपि च।
"श्यामाकः शोषणो रूक्षो वातलः कफपित्तकृत्॥"
इति भावप्रकाशः॥
श्यामाङ्गः, पुं, (श्यामानि अङ्गानि यस्य। बुधग्रहः। इतित्रिकाण्डशेषः॥ कृष्णकलेवरे, त्रि यथा,—
"श्यामाङ्गीं शशिशेखरां निजकरैर्दानञ्च रत्नोत्पलं
रत्नाढ्यं चषकं परं भयहरं संबिभ्रतीं शाश्वतीम्।
मुक्ताहारलसत्पयोधरनतां नेत्रत्रयोज्ज्वालिनीं
वन्देऽहं सुरपूजितां हरवधूं रत्नारविन्दस्थिताम्॥"
इति तन्त्रसारे भुवनेश्वरीध्यानम्॥
श्यामाम्ली, स्त्री, (श्यामा चासौ अम्ली चेति कर्म्मधारयः।) नीलाम्ली। इति राजनिर्घण्टः॥
श्यालः, पुं, (श्यायते नर्म्मार्थं प्राप्यतेऽसौ इति। श्यै + बाहुलकात् कालन्।) पत्नीभ्राता। इत्यमरः॥ शाला इति भाषा॥ (यथा, गीतायाम्। १। ३४।
"मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्यालाः सम्बन्धिनस्तथा।
एतान्न हन्तुमिच्छामि घ्नतोऽपि मधुसूदन॥")
तत्पर्य्यायः। वाक्षीरः २ श्यालिकः ३। इति शब्दरत्नावली॥ श्वशुर्य्यः ४ आत्मवीरः। इति जटाधरः॥ तन्मरणे एकराचाशौचं यथा। आचार्य्यपत्नीपुत्रोपाध्यायमातुलश्वशुरश्वशुर्य्यसहाध्यायिशिष्येष्वेकरात्रेणेति। इति शुद्धितत्त्वम्॥ दन्त्यसादिश्च। (भगिनीपतिः। यथा, ब्रह्मवैवर्त्ते। १। १०। १५१।
"भग्नी पुत्रो भागिनेयो भ्रातृपुत्रश्च भ्रातृजः
श्यालस्तु भगिनीकान्तो भगिनीपतिरेव॥")
श्यालकः, पुं, श्याल एव। स्वार्थे कन्।) श्यालः। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, ब्रह्मवैवर्त्ते। १। १०। १४८।
"पत्नीभ्राता श्यालकश्च पत्नीभग्नी च श्यालिका॥")
श्यालिका, स्त्री, पत्न्या भगिनी। शाली इति भाषा। तत्पर्य्यायः। (श्यालो२केलिकुञ्चिका ३ इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, ब्रह्मवैवर्त्ते।१। १०। १४८।
"पत्नीभ्राता श्यालकश्च पत्नीभग्नी च श्यालिका॥")
श्यावः, पुं, (श्यै + बाहुलकात् वः।) कपिशः। इत्यमरः॥ स तु कृष्णपीतमिश्रवर्णः। इति भरतः॥ तद्युक्ते, त्रि॥ (यथा हृद्संहितायाम्। ४। २८।